

УДК 81'373'2:821.161.3

**ОНИМЫ ЯК НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫ КАМΠΑНЕТ
У КНІЗЕ СЯРГЕЯ ПАНІЗНІКА «ПРЫ СЬВЯЧЭНЬНІ...»****канд. філал. навук, дац. С.М. ЛЯСОВІЧ
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)**

Прадстаўлена даследаванне ў галіне паэтычнай анамастыкі з боку нацыянальна-культурнага складніка. У якасці матэрыялу назіранняў абраны зборнік вершаў сучаснага беларускага паэта, журналіста, публіцыста Сяргея Панізнiка «Пры сьвячэньні...». Праведзены аналіз паэтонiмаў наводле розных узроўняў прэцэдэнтнасці: разгледжаны ўніверсальна-прэцэдэнтныя, соцыумна-прэцэдэнтныя, нацыянальна-прэцэдэнтныя і аўтапрэцэдэнтныя онiмы, якія сустракаюцца ў паэзіі аўтара. Выяўлена, што пры выбары паэтонiмаў аўтар шмат у чым арыентаваўся на культуру Беларускага Падзвіннiя, а таксама на добра знаёмую яму латышскую культуру.

Уводзіны. Галоўнымi матывамi творчасці беларускага паэта, журналіста і публіцыста, музейзнаўцы Сяргея Панізнiка з'яўляецца філасофскі роздум над гісторыяй свайго народа з жаданнем захаваць пераемнасць пакаленняў і ўславіць родны край, яго духоўную спадчыну. Ужо назва кнігі «Пры сьвячэньні...», сугучная амафону «прысвечэньні», рыхтуе чытача да ўспрымання інфармацыі пра адрасатаў. Менавіта па гэтай прычыне значная колькасць уласных імёнаў, якія паэт актыўна выкарыстоўвае, лагічна адпавядае канцэпцыі зборніка вершаў. Уласныя імёны ў мастацкім тэксце адыгрываюць вельмі важную ролю. З аднаго боку цікавасць уяўляе выяўленне функцыі ўласных імёнаў у канструяванні сэнсавага поля аўтарскага тэксту. З іншага – важным з'яўляецца вызначэнне онiмаў, якія выводзяць чытача за межы канкрэтнага аўтарскага тэксту на больш шырокі культурны кантэкст. Адзін са спосабаў прадстаўлення лінгвакультурнай інфармацыі – прэцэдэнтныя адзінкі, якія ёсць аснова кагнітыўнай базы.

Паняцце прэцэдэнтнасці існуе як спосаб далучэння асобы да вядомых і сфарміраваных у грамадстве мадэляў паводзін і сітуацый. Прэцэдэнтныя імёны вельмі часта суадносяцца з тым ці іншым тыпам паводзін, прадстаўляюць каштоўнасныя арыентацыі, з'яўляюцца своеасаблівымі знакамі каштоўнасцей. Пад прэцэдэнтным іменем маецца на ўвазе «індывідуальнае імя, звязанае ці 1) з шырока вядомым тэкстам, які адносіцца, як правіла, да ліку прэцэдэнтных, ці 2) з сітуацыяй, якая шырока вядомая носьбітам мовы і выступае як прэцэдэнтная, імя-сімвал, якое ўказвае на некаторую эталонную сукупнасць пэўных якасцей» [1, с. 108]. З дапамогай прэцэдэнтнага імя аўтар на кагнітыўным і эмацыйным узроўні ўзнаўляе пэўна акрэслены вядомы чытачу змест.

Некалькі відаў і ўзроўняў прэцэдэнтнасці Д. Гудкоў вылучае ў сувязі з тым, што кагнітыўны і эмацыйны вопыт чалавека неаднародны: аўтапрэцэдэнтны, соцыумна-прэцэдэнтны, нацыянальна-прэцэдэнтны і ўніверсальна-прэцэдэнтны феномены. «Аўтапрэцэдэнтны – гэта адлюстраванне ў сьвядомасці індывіда некаторых феноменаў свету, якія валодаюць асаблівым пазнавальным, эмацыйным, аксіялагічным значэннем для дадзенай асобы, звязаных з асаблівымі індывідуальнымі ўяўленнямі, якія ўключаныя ў непаўторныя асацыятыўныя рады. Соцыумна-прэцэдэнтныя феномены вядомыя сярэдняму прадстаўніку таго ці іншага соцыуму і ўваходзяць у калектыўную кагнітыўную прастору. Нацыянальна-прэцэдэнтныя феномены, якія вядомыя любому сярэдняму прадстаўніку той ці іншай лінгвакультурнай супольнасці і ўваходзяць у кагнітыўную базу гэтай супольнасці. Універсальна-прэцэдэнтныя феномены вядомыя любому сучаснаму паўнацэннаму прадстаўніку homo sapiens і ўваходзяць ва ўніверсальную кагнітыўную прастору чалавецтва» [1, с. 103–104]. Мяркуем, што названыя ўзроўні прэцэдэнтнасці можна прасачыць і на прыкладзе прэцэдэнтнага імя ў мастацкім тэксце. Наша ўвага пераважна была сканцэнтравана на антрапонімах у вершах С. Панізнiка.

Асноўная частка. Паводле Г. Токарава, «прэцэдэнтныя адзінкі метафарычныя, яны абазначаюць новы сэнс так ці інакш звязаны з семантыкай зыходнага імя» [2, с. 97], таму праз сваю метафарычнасць могуць выступаць ядром вобразнасці ў паэтычных творах. Прэцэдэнтныя імёны ўяўляюць сабой своеасаблівы тып эталонаў і аб'ектывуюць шкалу каштоўнасцей. Сярод прэцэдэнтных імёнаў, звязаных з беларускай культурай, у С. Панізнiка самымі частотнымі з'яўляюцца Францыск Скарына і Янка Купала. У вершы «Шчыра пра сябе...», пабудаванага ў форме пытанняў і адказаў, аўтар згадвае Скарыну як асобу самую сімпатычную ў гісторыі чалавецтва: «Якая асоба ў гісторыі чалавецтва вам найбольш сімпатычная? Чало і Век: гатоў партрэт. Пчала... Скарыны сілуэт. ...Ці ж будзе Веку і Пчале ўзятка на маім чале?». У вершы аўтар звяртае чытача да партрэта Скарыны, надрукаванага разам з выдадзенай ім Бібліяй. Паэт

невыпадкава згадвае побач з імем першадрукара пчалу, якая ў сярэднявеччы з'яўлялася сімвалам мудрасці, маральнасці, працалюбства, парадку, паэтычнага слова. Пчала ў беларускай культуры можа выступаць асновай духоўнай роднасці людзей яшчэ і праз культурную форму пчалярскай сябрыны – сумеснага ўтрымання пчол і карыстання прадуктамі пчалярства. Вобраз пчалы трывала асацыюецца аўтарам з імем Скарыны: «*Спатыкаецца гук, раззінаецца дзень для скарынаўскіх пчолу – для нас, палачанаў*» («Наўда-дзіва»).

З імем Скарыны звязаны вядомы прэцэдэнтны тэкст прадмовы да Бібліі, у якой першадрукар раскажаў пра любоў любой істоты да месца свайго нараджэння. Варыяцыю на гэтую тэму прапанаваў і С. Панізік у вершы «Малітва Скарыны»: «...*таксама й людзі: да зямлі, дзе ўзгадаваныя былі, дзе Бог ім сэрцы акрыліў, – любоў вялікую мілююць*». Назва верша абагачае гэты прэцэдэнтны тэкст новымі сэнсамі. Слова «малітва» прадстаўляе Скарыну і лірычнага героя як заступніка, які сваім словам марыць абараніць краіну і яе людзей.

У вершы «Любімость» Скарына – прэцэдэнтная імя, суаднесенае з вучонасцю і адукацыяй: «*Мне б самому далучыцца да Шэнгенскай візы, – як Скарыну, падвучыцца, стаць ля Моны Лізы*». Сама назва верша, дарэчы, з'яўляецца ўзорам прэцэдэнтнага выразу, звязанага з творчасцю Янкі Купалы, а менавіта яго вершам «Любімость, мае суседзі!», дзе народ прадстаўляецца сям'ёй. У сваім спавяданні «Шчыра пра сябе» на пытанне «Ваш любімы паэт, прэзіт, кампазітар, жывапісец?» аўтар згадвае: «*У генія скразны палёт. (Я – выраю – скаруся). Купала, зрынуты ў пралёт, ляціць над Беларусыяй*». У чатырохрадкоўі згадваецца трагічная смерць Купалы, душа якога, асуджаная на неспакой, назаўсёды засталася лунаць над Радзімай. Забілі паэта, або ён скончыў жыццё самагубствам – засталася таямніцай, схаванай у гісторыі, але С. Панізік у сваіх радках перакананы, што памерці паэту дапамаглі, фізічна ці псіхічна, пра што сведчыць лексема «зрынуты».

Імя Купалы шматразова выкарыстоўваецца аўтарам як эталон нескаронага змагара: «*Зацьменьне, згінь! Купала, кінь пагляд і падымі свой кій, каб рабства выкрасьліць з крыві*» («На падыходзе»); «*Сам Купала – павяртаньне да адпомнення-змаганьня*» («На Купалавым кургане»). Купала прадстаўляецца аўтарам як сімвал Радзімы і адданы прыхільнік беларускасці і беларускага слова. У вершы «З Купалам у сэрцы» кожная строфа заканчваецца імем Купалы. Такім цыклічным згадваем паэта абазначана перыядычнае вяртанне да гэтай знакавай асобы нацыянальна накіраванай свядомасці, што падкрэслена яшчэ і ўжываннем адпаведных дзеяслоўных канструкцый: «*І хто быў на зямлі, і хто сёння жыве – на Купалу глядзіць. Нас вітае Купала*», «*Хай жыве Беларусь – як агонь, як вада! У адвечнай хадзе Беларусь і Купала*». Імя Купалы як канстанта аб'ядноўвае быццёвыя змены ў часе, пазначаныя як «быў на зямлі», «сёння жыве», «хай жыве».

Прэцэдэнтныя імёны Скарыны і Купалы аўтар выкарыстоўвае і як межападзел эпох беларускай культуры, кніжнасці: «*Ішлі мы ад Скарыны – да Купалы. Ідзем мы ад Купалы – ў новы дзень*», такімі радкамі аўтар пачынае трэці раздзел кнігі. Скарына ўвасабляе сабой пачатак развіцця кніжнасці на нашых землях, Купала – росквіт, класічны ўзор. Мяркуем, што гэтыя дзве асобы невыпадкава абраны аўтарам пэўнымі эталонамі, бо акрамя таленту, які мелі гэтыя дзеячы беларускай культуры, яны мелі і выразную грамадзянскую пазіцыю – праца на карысць роднай зямлі і яе народа, што для С. Панізіка заўсёды было прыярытэтам.

Прэцэдэнтнае імя мае пэўную структуру: ядро інварыянта ўспрымання прэцэдэнтнага імя складаюць дыферэнцыяльныя прыметы, а яго перыферыю – атрыбуты. Як згадвае В. Красных, «дыферэнцыяльныя прыметы прэцэдэнтнага імя могуць уключаць характарыстыку прадмета: (1) па знешнасці, ці (2) па рысах характару, ці (3) актуалізавацца праз прэцэдэнтную сітуацыю» [3, с. 80–81]. Прыведзеныя прыклады сведчаць, што С. Панізік выкарыстоўвае прэцэдэнтнае імя, арыентуючыся на характар асобы, ператварае імя ў сімвал.

Онімы ў паэзіі прынята абазначаць тэрмінам «паэтонім», змест якога больш шырокі за змест тэрміна «онім». Паэтонім «валодае большай сэнсавай насычанасцю» [4, с. 127], эстэтычная, эмацыянальная функцыя ў ім пераважае над намінальнай. Адзін і той жа рэфэрэнт можа быць абазначаны рознымі імёнамі з рознымі сігніфікатамі. Аўтар згадвае толькі імя, але чытач беспамылкова вызначае, пра якую асобу ідзе гаворка: «*На перазовы, на паўтор вядзе агонь лямпады. «Ляцім, – казаў Максім, – да зор...» А Янка зоркай падаў*» («Руны струнаў»); «*Дачакаўся і Валодша: Свята Слова на Дняпры*»; «*Паглядзіць князь Уладзімір на чарговы зарапад*» («Парог Караткевіча»). Калі ў першым прыкладзе ідэнтыфікацыя чытачом асобы Максіма Багдановіча ажыццяўляецца яшчэ і праз прэцэдэнтны тэкст, то ў другім – пазнаванне падрыхтавана назвай верша.

Аналіз прэцэдэнтных імёнаў па ўзроўнях прэцэдэнтнасці дазваляе сцвярджаць, што ўніверсальна-прэцэдэнтныя імёны ў вершах прааналізаванага зборніка С. Панізіка сустракаюцца зрэдку: *Гіпакрат, Гамэр, Канфуцый, Ісус (Хрыстос), Магамет, Майсей, Ной, Калюмб, Каруза, Шастаковіч, Мона Ліза, Зеўс*. Больш шырока прадстаўлены нацыянальна-прэцэдэнтныя імёны, якія прадстаўляюць: 1) пісьменнікаў:

Янка Купала, Максім Багдановіч, Рыгор Барадулін, Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў, Ларыса Геніюш, Ян Баршчэўскі, Наталля Арсеннева, Якуб Колас, Цётка, Максім Гарэцкі; 2) князёў і прадстаўнікоў знакамітых родаў: Рагвалод, Рагнеда, Усяслаў, Радзівілы, Сапега, Ягайла, Міндоўг, Сьцяпан Батура; 3) дзеячаў культуры: Скарына, Лазар Богша, Эўфрасіння, Браніслаў Тарашкевіч, Яська гаспадар з-пад Вільні, Маішэраў; 4) літаратурных герояў: Завальня, Тарас на Парнасе. Нацыянальна-прэцэдэнтныя імёны для кожнай культуры падаюцца найбольш значнымі, «бо яны выконваюць функцыю захавання і перадачы нацыянальнай культурна-гістарычнай інфармацыі, традыцый і самасвядомасных арыенціраў народа» [5, с. 253]. Можна меркаваць, што нацыянальна-прэцэдэнтныя імёны, а дакладней суаднесеныя з імі асобы, прадстаўляюць своеасаблівы ўзор паводзін. У лінвістычнай літаратуры існуе паняцце лінгвакультурнага тыпажу – «пазнавальныя вобразы прадстаўнікоў той ці іншай культуры, сукупнасць якіх і складае культуру таго ці іншага грамадства» [6, с. 9].

Часам нацыянальна-прэцэдэнтнае імя ўжываецца ўжо ў якасці імя агульнага: «*Той крыж з васількамі і кветкамі лёну – ад Лазара Богшы з Лявоняля*» («Лён з васількамі»). Лазар Богша – імя, што атаясамліваецца па значэнні з «таленавіты майстар». Сустрэкаюцца імёны, якія ўказваюць на пэўную эталонную якасць: «*О дзе вы, друзі з сэрцам льва, імпэтам Цёткі і Франка?*» («Мяне стварыў Альбоў»). І Цётка, і ўкраінскі пісьменнік Іван Франко вызначаліся актыўнай грамадскай і палітычнай дзейнасцю, што і стала асновай эталону ў прыведзеным мастацкім тэксце.

Паэтонімы літаратурных герояў – Тараса і Завальні – прадстаўляюць вобразы быццам бы рэальных асоб, якія часам з глыбіні стагоддзяў голасам сумлення дакараюць сучаснікаў: «*Вы ў прорве, – сказаў бы Тарас на Парнасе. – Куды ж, беларусе, ты сёння глядзіш?*» («Вунь хорамы Храма...»). Тарас прадстаўлены чалавекам-дарадцам, які звяртаецца да ўсяго народа. Мяркуем, што згаданыя літаратурныя характары, на думку аўтара, прадстаўляюць нацыянальны характар-эталон ці некаторыя эталонныя рысы народа, бо чакаць парады і ацэньваць мы можам вачыма асобы, якая карыстаецца ў нас аўтарытэтам.

Наогул, што датычыцца размежавання нацыянальна-прэцэдэнтных імёнаў і соцыумна-прэцэдэнтных, то гэта выклікае пэўную цяжкасць пры ўліку ўзроўню моўнай кампетэнцыі носьбіта мовы. Высокі ўзровень камунікатыўнай кампетэнцыі В. Сірацініна прапануе абазначаць тэрмінам «элітарны тып моўнай культуры асобы». «Моўная культура элітарнага тыпу, – згадвае даследчыца, – заснавана і на шырокім ахопе свядомасцю таго, хто гаворыць (піша), разнастайных прэцэдэнтных тэкстаў, якія маюць вечнае агульнакультурнае значэнне. Менавіта на такія тэксты носьбіт элітарнага тыпу маўленчай культуры арыентуецца ў сваім маўленні» [7]. Тое, што мы вылучым як соцыумна-прэцэдэнтныя імёны, на наш погляд, элітарная моўная асоба можа ўспрымаць як нацыянальна-прэцэдэнтныя. У паэзіі С. Панізніка намі вылучаны шэраг соцыумна-прэцэдэнтных онімаў, якія ўяўляюць сабой імёны, вядомыя членам сацыяльнай супольнасці літаратараў, гісторыкаў, культуролагаў: Франко, Жыцень, Пысін, Бечык, Ажэшка, Забэйдасуміцкі, Давыд Гарадзенскі, Мацей Бурачок, Гарун, Каганец, Стральцоў, Галубок, Рамуальд Траўгут, Апіі, Патоцкія, Мікола (Ермаловіч), Сакрат Яновіч, Акуліна Барадуліна, Сварг. Краязнаўчыя памкненні аўтара неаднойчы выяўляліся праз навуковыя пошукі, дбайнасць да ўладкавання мясцовых музеяў і наогул распаўсюджанне інфармацыі пра мясцовыя дзеячаў. Імёны менавіта такіх людзей мы можам сустрэць у вершах аўтара, прычым многія з іх звязаны з тэрыторыяй так званай «малой» радзімы С. Панізніка – яго знакамітыя землякі, якія праславілі беларускае Падзвінне: *Анатоль Канпелька, Эпімах-Шыпіла, Лапацінскія, Давід Сімановіч, Вераніцын* і іншыя. Аўтапрэцэдэнтны, акрамя згадкі сваякоў паэта (*бабуля Альжбета, дзед Рыгор Іванавіч Селюн, дзядзька Аляксандр*), прадстаўляюць перасячэнне з латышскай культурай, якой паэт шмат цікавіўся (*Яніс Райніс, Андрэй Упіт, Вячка Целеш*), украінскай (*гісторык Крыў'якевіч, Чэрэднычэнко*), рускай (*Дуброўскі, Радзівонаўна, Качалаў*), французскай (*паэт Лёран Груэль*). Але зноў-такі аўтар шукае ў гэтых постацях беларускую ідэнтычнасць: «*Двайшся мне, нібыта туз: у профіль – гарадзенскі Целеш, з анфасу – рыскі беларус*» («Фігура»).

Адметна тое, што побач з прэцэдэнтнымі імёнамі ў аўтара часта сустракаецца матыў сваяцтва, прадстаўлены адпаведнымі лексемамі: «*Сьцяпан Батура, Францішак Скарына – сваякі мёрскаму мальцу – індаеўрапейцу, І мне, крывічу-ліцьвіну-беларусіну, прыдзвінская асака аб гэтым свівргоча...*» («Брама санскрыту»); «*У Райніса зь Бігосавам сваяцтва да пары...*» («Станцыя Бігосава»); «*Мы з Латвіяй даўно ў сваяцтве. Князь Вячка з Кокнэс – радня*» («Фігура»). Характэрнай рысай паэзіі С. Панізніка з'яўляецца ўжыванне паэтонімаў побач з тапонімамі, аўтар пазначае месца, з якім звязана асоба сваім лёсам. У вершы «Гучаць, звінець» прэцэдэнтны тэкст «Паміж пяскаў Эгіпецкай зямлі...» М. Багдановіча, які пададзены эпіграфам да твора, выступае яшчэ і структураўтваральным элементам твора: «*Паміж бароў Крывіцкае зямлі, над хвалямі Дзвіны – майго Рубона гарэў ня Зьніч...*»; «*Ад берага свайго не адракуся. Тут Крывію яднаю з Беларусыяй.*» Ідэю ўсведамлення лірычным героем важнасці Радзімы праз родныя мясціны аўтар рэалізаваў менавіта выкарыстаннем тамонімаў, якія таксама можна назваць сімвалічнымі прэцэдэнтнымі назвамі. Крывія, Рубон – гэта не толькі назвы, якія бытавалі ў старажытныя часы, але гэта

і адсылка да першавытокаў патрыятычнасці: «Рубон!» – кліч полацкіх ваяроў, першая дзяржава Полацкае княства сфарміравалася менавіта на землях крывічоў.

У зборніку С. Панізніка можна вылучыць некалькі спосабаў актуалізацыі прэцэдэнтнага імя: 1) змяшчэнне імя ў назве верша; 2) выкарыстанне імя ў тэксце верша; 3) змяшчэнне імя ў прысвячэнні ці эпіграфі да верша. Часта аўтар выкарыстоўвае прэцэдэнтнае імя ўжо ў назве верша – «*Парог Караткевіча*», «*Давыд Гарадзенскі*», «*Філон Кміта-Чарнабыльскі – ахоўнік усходняй мяжы*», «*Сьцяпан Батура*», «*Браніслаў Тарашкевіч*», «*Рамуальд Траўгут*», «*Палуба Калюмба*», «*Выявы Яна Гушчы*», «*Палацкык Патоцкага*», «*Людэчка-Людочанька*», «*З Купалам у сэрцы*», «*На Купалавым кургане*», «*Хросьнік Янкі*», «*У замку Пішчалы*», «*Парады Сакрата*», «*Памяці Яўгена Куліка*», «*Келіх Забэіды*» і інш. Нават адзін з раздзелаў зборніка называецца «*Апіева дарога*». Часам прэцэдэнтнае імя толькі ў назве верша і прысутнічае: «*Чытачом і крытыкам Франца Сіўко*», «*Ручнікі бабкі Параскі*», але сам верш – гэта зварот да вызначальных культурных фактаў, звязаных з онімам. У вершы «*Чытачом і крытыкам Франца Сіўко*», напрыклад, прысутнічае алузія на яго кнігу «*Удог*», у творы «*Філон Кміта-Чарнабыльскі – ахоўнік усходняй мяжы*» аўтар, пачынаючы кожную строфу словамі «*Я вартавы...*», акцэнтую ўвагу на асобе як эталоне ваяра, хаця сама назва верша звяртае нас да вядомай эпістальнай спадчыны Філона, якую ён напісаў падчас службы на мяжы з Масковіяй.

Прысвячэнні датычацца ў вялікай ступені сацыумна-прэцэдэнтных імёнаў, часта выбітных землякоў аўтара: «*Вітаўту Ермалёнку, мёрскаму настаўніку*» («*Праўду ў вас бяру...*»); «*Міколу Крыўко, стваральніку “Дзісенскага слоўніка”*» («*Мова*»); «*Літаратарам Натальлі Арсеньневай, Валянціне Мядзюце, Сяргею Сартакову, якія лёсам далучаныя да абшараў старажытнае Дрысы*» («*Суаўтары радні*»); «*Памяці Эдварда Вайвадзіша, настаўніка і паэта*» («*Відарыс*»). «*Ліі Салавей, фальклярыстыцы, адной з аўтараў энцыклапедычнага даведніка “Міфалёгія”*» («*На засьцярогу*»). Імёны, згаданыя ў прысвячэннях (часам іх можа не быць у тэксце верша), абыгрываюцца згадкамі месцаў, твораў, асоб, якія пазначаюць жыццёвую прастору вакол прэцэдэнтнага імя: «*На братэрскай абліччы, трыкалёр Масарыка весярок сібірскі свёішча з танкавага загрыўка*»; «*Словы знойдзеныя грэлі: «Prahа, Pravda вітезі!»*. Гэтыя радкі з верша «*Мілавіца над Лабаю*», прысвечанага «*Д-ру Вацлаву Жыдліцкаму з падзякай за разуменне*», чэшскаму беларусісту, згадваюць нацыянальныя сімвалы Чэхаславакіі: трыкалёр – бел-чырвона-блакітны чэшскі сцяг, Масарык – першы прэзідэнт рэспублікі Чэхаславакія пасля заваявання ёй незалежнасці, вокліч «*Ісціна перамагае*» – дэвіз краіны.

Негатыўная эмацыянальна-экспрэсіўная афарбоўка побач з прэцэдэнтнымі імёнамі – рэдкая з’ява ў паэзіі С. Панізніка. Адзінкавы выяўлены прыклад датычыцца імёнаў дзяржаўных дзеячаў, прадстаўленых дэрыватамі: «*Няма цанаўскай памарокі, панамарэнкаўскай лазы*» («*На праскім ходніку*»). Л.Ф. Цанава – адзін з арганізатараў сталінскіх рэпрэсій, які праславіўся сваёй жорсткасцю. П.К. Панамарэнка з 1938 года займаў пасаду Першага сакратара ЦК Кампартыі БССР і меў добрую рэпутацыю адказнага, сумленнага чалавека, аналітыка і арганізатара, але аўтар бачыць у яго асобе менавіта карацельны аспект, звязаны, напэўна, з тым, што гэты палітык удзельнічаў і ў рэпрэсіях.

Заклучэнне. Як сведчыць прааналізаваны матэрыял, нацыянальна-культурны кампанент яскрава прадстаўлены нацыянальна-прэцэдэнтнымі імёнамі, якія часта выступаюць сімваламі ў мастацкім тэксце. Адметнасцю сферы прэцэдэнтнай намінацыі паэзіі С. Панізніка з’яўляецца перавага ў персанімасферы імёнаў людзей, чые дасягненні звязаны са сферай гуманітарных ведаў. Эксперыменты, якія праводзіліся ў БДУ Ю. Гурскай [8], Я. Вільтоўскай сведчаць, што ключавымі для беларускай культуры рэспандэнты лічаць імёны «*гістарычных і сучасных дзеячаў – гэта асветнікі, пісьменнікі, паэты, драматургі, кампазітары, музыкі, артысты, мастакі, вучоныя і палітыкі*» [9, с. 217]. Аналагічная выснова справядлівая ў вялікай ступені і для паэзіі С. Панізніка. Значная колькасць антрапонімаў аўтара звязана з Беларускім Падзвіннем.

Калі казаць пра дыферэнцыяльныя прыметы, пакладзеныя ў аснову вылучэння і функцыянавання прэцэдэнтнага імя, то С. Панізнік абірае асновай рысы характару асоб ці літаратурных герояў.

Можна сказаць, што многія паэтонімы С. Панізнік выкарыстоўвае ў якасці вобраза эталоннага продка (праз матыў роднасці, сваяцтва з носьбітам прэцэдэнтнага імя), які варты ўшанавання, памяці, выступае для лірычнага героя вершаў мерай сваіх дзеянняў, голасам сумлення, удзельнікам унутранага дыялогу героя. У паэзіі С. Панізніка прэцэдэнтнае імя звязана з пэўным месцам (калі гэта не «*малая*» раздзіма, то «*вялікая*»), таму тапонімы ў паэтычным тэксце адыгрываюць важную, эנסаўтваральную ролю. Ключавыя імёны паэзіі аўтара выступаюць неад’емным складнікам патрыятычнага пафасу вершаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Гудков, Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д.Б. Гудков. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.

2. Токарев, Г.В. Лингвокультурология: учеб. пособие / Г.В. Токарев. – Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л.Н. Толстого, 2009. – 135 с.
3. Красных, В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: курс лекций / В.В. Красных – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
4. Юдзянкова, Г.В. Структурна-семантычная арганізацыя антрапанімікону мастацкіх твораў беларускіх аўтараў XIX стагоддзя / Г.В. Юдзянкова // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 2. Языкознание. – 2010. – № 2 (12). – С. 126–130.
5. Сарачынская, Т.А. Спецыфіка корпусу прэцэдэнтных імёнаў у беларускай мове / Т.А. Сарачынская // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання: матэрыялы II Рэсп. навук.-практ. канф. маладых вучоных, Мінск, 22 сак. 2013 г.; адк. рэд.: П.І. Навойчык; Беларус. дзярж. ун-т. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2013. – С. 253–257.
6. Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типы: сб. науч. тр. / под ред. В.И. Карасика. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 310 с.
7. Сиротинина, О.Б. Основные критерии хорошей речи / О.Б. Сиротинина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gramota.ru/biblio/magazines/gramota/kultura/28_139.
8. Гурская, Ю.А. Культурогенные возможности лингвистического знака: ключевые имена в русском и белорусском языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ю.А. Гурская. – Минск: БГУ, 1995. – 22 с.
9. Вильтовская, Я.И. Прецедентные имена белорусской культуры как единицы лингвострановедческого словаря / Я.И. Вильтовская // Язык и социум: материалы IV междунар. науч. конф. – Минск: БГУ, 2001. – Ч. 1. – С. 216–218.

Паступіў 05.01.2015

**PROPER NAMES AS A NATIONAL CULTURE COMPONENT
IN THE BOOK “IN THE LIGHT...” BY SIARHEY PANIZNIK**

S. LIASOVICH

The article deals with the research in the field of literary onomastics. The study focuses on the book of poems “In the light” by Sergey Paniznik, a modern Belorussian poet, journalist and a publicist. The poetonyms are analyzed according to the different precedential levels. Attention is drawn to the global precedent, social precedent, national precedent and self-precedent onyms in Paniznik’s poetry. It is concluded that the author’s choice of the poetonyms is based on the culture of Belorussian Podvinje and on the Latvian culture.